13 Αυγούστου 2013

Βυζάντιο:Τα ταξίδια (δρόμοι, σταθμοί, λιμάνια)

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Μικρογραφία σε χειρόγραφο. Μεταφορά με φορείο.
(©Σύνοψις Ιστοριών Ιωάννου Σκυλίτζη, Ισπανία, Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη)

Στην Ύστερη Αρχαιότητα και στο Βυζάντιο είναι άγνωστα τα ταξίδια αναψυχής· τα ταξίδια έχουν πάντα κάποιο σκοπό και γίνονται ανάλογα την εποχή του έτους, τα μεταφορικά μέσα της εποχής, τον τόπο, καθώς και την οικονομική κατάσταση των ταξιδιωτών. Κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, όταν η Βυζαντινή Αυτοκρατορία είναι πολύ ισχυρή και οι δρόμοι από στεριά και θάλασσα είναι ανοιχτοί και ασφαλείς, οι ταξιδιωτικοί προορισμοί δεν περιορίζονταν μόνο στη Μεσόγειο, αλλά έφταναν ανατολικά έως την Κίνα, την Ινδία και την Κεϋλάνη, νότια μέχρι την Αιθιοπία και βόρεια ως τον Εύξεινο Πόντο. Μετά τον 7ο αιώνα όμως, σπάνια οι ταξιδιώτες πήγαιναν σε εξωτικά μέρη, όπως πέρα από το Κίεβο, την Αλεξάνδρεια ή τη Βαγδάτη, με εξαίρεση ειδικές αποστολές σε ξένα κράτη, όπως ήταν η αποστολή των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου στη Μοραβία, στην Κεντρική Ευρώπη. Στο ύστερο Βυζάντιο, ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β' Παλαιολόγος με τους στενούς του συνεργάτες έφτασε έως την Αγγλία, ενώ ο Λάσκαρης Κανανός, ένας ριψοκίνδυνος και περιπετειώδης έμπορος, έφτασε μέχρι τη Σκανδιναβία, τις χώρες της Βαλτικής και την Ισλανδία. Η πρωτεύουσα του κράτους Κωνσταντινούπολη και οι Άγιοι Τόποι ήταν οι πιο ελκυστικοί προορισμοί σε όλον τον Μεσαίωνα.

Μικρογραφία σε χειρόγραφο. Ο αυτοκράτορας με τη συνοδεία του ερχόμενος προς την Πόλη.
(©Σύνοψις Ιστοριών Ιωάννου Σκυλίτζη, Ισπανία, Μαδρίτη, Εθνική Βιβλιοθήκη)

Ταξίδια σε ξηρά και θάλασσα πραγματοποιούσαν κυρίως οι έμποροι για την αγορά, μεταφορά και πώληση προϊόντων και πρώτων υλών. Εξίσου συχνές ήταν οι μετακινήσεις ναυτών, στρατιωτικών και κρατικών αξιωματούχων που λάμβαναν μέρος σε ειδικές αποστολές ή ήταν διπλωμάτες. Τα ταξίδια για θρησκευτικούς σκοπούς ήταν τα πιο συνηθισμένα: πολλοί προσκυνητές αναχωρούσαν για τη Ρώμη και τους Αγίους Τόπους από τα πέρατα της αυτοκρατορίας ήδη από τον 4ο αιώνα, ενώ άλλοι επισκέπτονταν ναούς, μοναστήρια και ιερούς τόπους με θαυματουργούς αγίους για να βρουν την γιατρειά τους. Λιγότερα ήταν τα ταξίδια για εκπαιδευτικούς ή μορφωτικούς λόγους· στους πρώιμους αιώνες πολλοί πήγαιναν για σπουδές στις σχολές της Αντιόχειας, της Βηρυτού, της Αλεξάνδρειας και της Αθήνας, αλλά στο μέσο και ύστερο Βυζάντιο οι περισσότεροι επέλεγαν την Κωνσταντινούπολη.
Υπήρξαν, βέβαια, και αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμού λόγω δύσκολων καταστάσεων, όπως εξορία, εχθρικές επιδρομές, πόλεμοι, επιδημίες κ.ά.

Ψηφιδωτό. Ιταλία, Ραβέννα, Ναός Αγίου Απολλινάριου Νέου, Αναπαράσταση λιμανιού.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)

Μια ειδική κατηγορία αποτελούν τα ταξίδια των κληρικών, όλων των βαθμών, οι οποίοι ταξίδευαν για να συμμετάσχουν σε εκκλησιαστικές συνόδους, για να προσκυνήσουν έναν ιερό τόπο ή για να βρουν το ιδανικό μέρος για πνευματική περισυλλογή.

Τα ταξίδια μέσω θαλάσσης τα προτιμούσαν γιατί έφταναν πιο γρήγορα στον προορισμό τους. Δεν υπήρχαν επιβατηγά πλοία που έκαναν τακτικά δρομολόγια προς κάποιους τόπους· όσοι ήθελαν να ταξιδέψουν κατέληγαν σε κάποιο λιμάνι και είτε έβρισκαν ένα καράβι που θα τους μετέφερε όπου αυτοί ήθελαν, αν είχαν την οικονομική δυνατότητα να το ναυλώσουν για δική τους εξυπηρέτηση, είτε έβρισκαν κάποιο εμπορικό πλοίο που μπορούσε να τους πάρει μαζί για τον ίδιο προορισμό. Το ποσό που πλήρωναν για τη μεταφορά τους ήταν ανάλογο με την απόσταση και με τις απαιτήσεις του κυβερνήτη του πλοίου. Οι ταξιδιώτες κουβαλούσαν μαζί τους χαρτιά (επίσημα έγγραφα που βεβαίωναν την ταυτότητά τους) και χρήματα, αλλά δεν είναι καθόλου σίγουρο ούτε πώς ούτε πού τα φύλασσαν. Οι τύποι των πλοίων και οι καιρικές συνθήκες επηρέαζαν τη διάρκεια των ταξιδιών· μια μέση απόσταση που μπορούσαν να κάνουν μέσα σε μια ημέρα ήταν ανάμεσα σε 30 και 50 χιλιόμετρα [Κρήτη-Πειραιάς σε 7 ημέρες!], αλλά υπήρχαν και πλοία που ανέπτυσσαν μεγαλύτερες ταχύτητες. Ωστόσο, τα ταξίδια μεγάλωναν από τις έκτακτες ανάγκες που υπήρχαν για ανεφοδιασμό σε νερό και τρόφιμα, αλλά και για επισκευές που έπρεπε να κάνουν σε ενδιάμεσους σταθμούς.

Γενική άποψη. Χίος, Ανάβατος, Δρόμος.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)

Στους δρόμους από στεριά οι ταξιδιώτες πήγαιναν με τα πόδια, σπάνια είχαν τετράποδα: μουλάρια, γαϊδάρους ή καμήλες, που τους χρησίμευαν κυρίως για τη μεταφορά μεγάλων φορτίων, και ακόμη σπανιότερα κάρα – τα άλογα και οι άμαξες ανήκαν αποκλειστικά για τις αποστολές των στρατιωτικών και των κρατικών υπαλλήλων. Εξαιρετικά λίγες είναι οι αναφορές σε φορεία που μετέφεραν στα χέρια δούλοι, όπως λέγεται ότι έφτασε στην Κωνσταντινούπολη από την Πάτρα η ζάπλουτη αρχόντισσα Δανιηλίδα. Στα ποτάμια ή τις λίμνες υπήρχαν σχεδίες ή βάρκες που χρησίμευαν ως πορθμεία, για να περάσουν στην αντίπερα όχθη. Το ταξίδι με βάρκα μπορεί να μην ήταν άνετο, αλλά ήταν σίγουρα συντομότερο και πιο άνετο, ιδίως το καλοκαίρι.

Τοιχογραφία. Θεσσαλονίκη, Ναός Αγίου Νικολάου Ορφανού, Μεταφορά με γαϊδούρι.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)

Οι δρόμοι ήταν τις περισσότερες φορές στρωμένοι με πλάκες, φαρδιοί, ενώ σε τακτά σημεία υπήρχαν στήλες (μιλιάρια) πάνω στις οποίες γραφόταν η απόσταση από την κοντινότερη πόλη. Επίσης, σε όλη τη διαδρομή, υπήρχαν κρατικά πανδοχεία, όπου μπορούσε κάποιος να μείνει το βράδυ, καθώς και απλοί σταθμοί στους οποίους οι υπάλληλοι του κράτους άλλαζαν τα άλογά τους. Στα κρατικά πανδοχεία που ήταν πιο ασφαλή έμεναν όσοι είχαν οικονομική άνεση, ενώ οι φτωχότεροι έμεναν σε ιδιωτικά οικήματα (χάνια), τα οποία συχνά δεν είχαν ξεχωριστά δωμάτια για τον καθένα, αλλά κοιτώνες, δηλαδή μεγάλα δωμάτια με πολλά κρεβάτια (στρώματα) μέσα. Τα χάνια ήταν μάλλον επικίνδυνα και κακόφημα, ενώ τα ξενοδοχεία ελέγχονταν, τα πιο πολλά, από την Εκκλησία, όπου επιπλέον υπήρχαν ειδικοί υπάλληλοι που πρόσφεραν δωρεάν υπηρεσίες υγείας. Στο *Επαρχικόν βιβλίον* του Λέοντος του Σοφού, μαθαίνουμε ότι υπήρχαν στην Κωνσταντινούπολη χάνια με αποθηκευτικούς χώρους (μητάτα), στα οποία διέμεναν ξένοι έμποροι, κυρίως Σύροι υφασματέμποροι.
Οι κίνδυνοι των ταξιδιών ήταν αρκετοί. Με το πλοίο υπήρχαν πάντα κίνδυνοι θαλασσοταραχής και ναυαγίου, ενώ υπήρχε πάντα φόβος να πέσουν οι ταξιδευτές

θύματα πειρατείας και να αιχμαλωτιστούν. Από τη στεριά κινδύνευαν από κλέφτες και απατεώνες που παραμόνευαν στους δημόσιους δρόμους τα θύματά τους και γι αυτό συνήθως οι ταξιδιώτες ταξίδευαν πάντα με παρέα, για να προστατεύονται μεταξύ τους, ενώ απαραίτητος θεωρείτο ένας οδηγός (ξεναγός) ντόπιος που γνώριζε καλά την περιοχή από την οποία περνούσαν. Πρόσθετη προστασία εξασφάλιζαν φύλακες, που επίσης ήταν ντόπιοι κάτοικοι, σε επικίνδυνα σημεία του δρόμου. Τα πρώτα χρόνια της αυτοκρατορίας δεν ήταν άγνωστες και οι επιθέσεις άγριων ζώων, όπως λιονταριών, φιδιών και αρκούδων.

Γενική άποψη. Π.Γ.Δ.Μ., Στόβοι, Δρόμος.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)

Τα ταξίδια αποτελούσαν εμπειρίες ζωής για τους ταξιδιώτες και δεν ήταν λίγοι αυτοί που αποφάσισαν να γράψουν τις εμπειρίες και τις περιπέτειές τους για τους τόπους και τα πρόσωπα που συνάντησαν, τα θαύματα και τις θεραπείες αρρώστων που είδαν, τις συνθήκες ζωής των κατοίκων άλλων περιοχών ή τις δύσκολες στιγμές που πέρασαν κατά την αιχμαλωσία τους. Γράφτηκαν και ταξιδιωτικοί οδηγοί που περιείχαν προορισμούς με πληροφορίες για τον καθένα, όπως πόσο απείχε από τις κοντινότερες πόλεις και τι προϊόντα ή αγορές διέθετε, στοιχεία χρήσιμα κυρίως σε εμπόρους. Πολύτιμες πληροφορίες για τα ταξίδια μας δίνουν επιπλέον και οι βίοι των αγίων. Όλα αυτά τα ταξιδιωτικά βιβλία που γράφτηκαν είναι εξαιρετικά πολύτιμες πηγές για τον πολιτισμό της εποχής εκείνης.

Πηγή: exploringbyzantium.gr